Yrittäjyys ja elinkeinopolitiikka
Tiina Haapasalo, Janica Ylikarjula

24.3.2021

Eduskunnan Liikenne- ja viestintävaliokunnalle

VNS 7/2020 vp Valtioneuvoston selonteko EU-politiikasta

EK kiittää lausuntopyynnöstä ja lausuu kantanaan seuraavaa liikenteen osalta ja jäljempänä laajemmin koko selonteosta.

Valtioneuvoston selonteko EU-politiikasta antaa kattavan ja tasapainoisen kokonaiskuvan hallituksen EU-linjauksista. Sen pohjalta on hyvä jatkaa Suomen rakentavaa EU-politiikkaa. Samalla on muistettava tarve olla myös rohkeasti rakentavan kriittinen, kun on kyse Suomen ja sen elinkeinoelämän kannalta keskeisistä kokonaisuuksista.

Liikenteen päästöjen vähentäminen EU-selonteossa

Päästökaupan soveltuvuutta tieliikenteen päästöjen vähentämiseen selvitetään EU-laajuisena joko sisällyttäen yleiseen päästökauppaan tai omana erillisenä päästökauppana tai tieliikenteen ja rakennusten lämmittämisen kattavana päästökauppana. Näitä vaihtoehtoja tulee **selvittää ja vertailla vaikutusarviointeihin perustuen** ja käydä niistä perusteellinen keskustelu elinkeinoelämän toimijoiden kanssa. Päästökaupalla olisi vaikutusta polttoainejakelijoiden, liikenne- ja logistiikkapalveluiden sekä koko asiakaskunnan toimintaan teollisuudesta, kaupasta ja palveluista aina kotitalouksiin saakka.

Merenkulun päästövähennystoimien tulee olla globaalisti tasaveroisia ja ensisijaisesti tulee pyrkiä siihen, että niistä sovitaan Kansainvälisessä merenkulkujärjestössä IMO:ssa. EU:n tulee vahvistaa vaikuttamistaan IMO:ssa, jotta merenkulun päästöjen vähentäminen saadaan Pariisin sopimuksen mukaiselle polulle.

Päästövähennystoimien tulee olla teknologianeutraaleja, markkinaehtoisia ja kustannustehokkaista. Mahdollisten taloudellisten ohjauskeinojen lisäksi voidaan tarvita kannusteita, kuten tukia vähähiilisiin investointeihin. Jos kansainvälisesti ei edistytä, EU voisi luoda ”odotusajalle” ohjauskeinon meriliikenteelle.

EU-selonteon mukaan Suomi vaikuttaa **EU:n laajuisen merenkulun päästökaupan valmisteluun, jotta siinä huomioidaan vaikutus kilpailukykyyn sekä talvimerenkulun erityisolosuhteet.** Elinkeinoelämän keskusliitto EK

pitää näitä linjauksia hyvinä. EU:n meriliikenteen päästökaupan valmistelussa on erityisesti panostettava lähikuukausina ennakkovaikuttamiseen.

EK katsoo, että **meriliikenteessä tai lentoliikenteessä ei tulisi ottaa käyttöön keskenään päällekkäisiä ohjausmekanismeja**. EU-käsittelyssä tulee tarkastella, miten meriliikenteen tai lentoliikenteen päästökauppa toimisi yhteen uuden mahdollisen jakeluvelvoitteen kanssa (FuelEUMaritime ja FuelEUAvitation -aloitteet). Kansallisia ratkaisuja tulisi välttää, koska saavutettava päästövähennys on pieni ja kilpailukykyhaitta Suomelle mahdollisesti suurikin.

Uusiutuvien polttoaineiden ja sähköpolttoaineiden valmistuksen ja jakelun kehityspolkua ja roolia fossiilisten polttoaineiden korvaamisessa tulisi arvioida EU:ssa monitahoisesti. Milloin, missä laajuudessa, millä edellytyksillä ja mahdollisella hintakehityksellä voitaisiin päästöttömän sähkön avulla valmistaa synteettisesti hiilivetyjä korvaamaan fossiilisia energialähteitä. Syntyisikö uusiutuvien polttoaineiden ja sähköpolttoaineiden kesken kilpaileva markkina, joka johtaisi alenevaan hintakehitykseen ajan myötä. Olisiko jakeluvelvoitteen laajentamisen määrä ja nopeus kytkettävissä sähköpolttoaineiden markkinan kehittymiseen jo tässä vaiheessa.

Uusiutuvien polttoaineiden roolia liikenteessä tulisi selkeyttää kokonaisuutena niin, että sillä **turvataan päästövähennykset teiden tavaraliikenteessä**. Tieliikenteen sähköistyminen etenee henkilöautoliikenteen osalta, mutta teiden tavaraliikenteessä käytetään nestemäisiä polttoaineita lähivuosikymmeniä samoin kuin lento- ja meriliikenteessä.

EU:n arvot sekä ns. kaksoissiirtymä: kestävä kehitys ja digitalisaatio

EU:n arvoja haastetaan myös EU:n sisältä. Oikeusvaltioperiaatteen noudattaminen on yritystenkin näkökulmasta erittäin tärkeää. Se vakauttaa yritysten toimintaympäristöä ja tuo siihen ennustettavuutta. Eurooppalaista yhteiskuntamallia kyseenalaistetaan niin ulkopuolelta kuin EU:n sisältäkin. Heikko ja hajanainen EU olisi Suomelle merkittävä ongelma.

EU:ssa vallitsee laaja yhteisymmärrys tulevaisuuden muutostekijöistä, kestävästä kehityksestä ja digitaalisesta siirtymästä sekä maailmanlaajuisesta kilpailusta. Ne ovat elinkeinoelämän näkökulmasta meille paitsi haasteita, myös merkittäviä mahdollisuuksia. EK jakaa näkemyksen siitä, että edelläkävijyys ilmastotyössä ja sen synnyttämät innovaatiot voivat yhtä aikaa tarjota Suomelle mahdollisuuden vähentää kasvihuonepäästöjä, synnyttää uusia työpaikkoja, kohentaa taloutta ja vientiä, vahvistaa hiilikädenjälkeä sekä edistää luonnon monimuotoisuutta. Toimialakohtaiset hiilineutraaliustiekartat muodostavat hyvän pohjan vihreän siirtymän investoinneille ja uudistuksille. Tiekarttojen toimeenpanossa keskeistä on toimintaympäristön muuttaminen laajasti tukemaan hiilineutraaliuteen siirtymistä ja yritysten investointeja.

Erilaisista painotuksista huolimatta keskeistä kaikille tiekartoille on toimintaympäristön sekä sääntelyn ennustettavuus ja kannustimet hiilineutraaliuden saavuttamiseksi.

Strateginen autonomia

Koronakriisi on vahvistanut jo aiemmin havaittavissa olleita suuntauksia. EU:ssa on viime vuosina lisääntynyt huoli siitä, miten unioni pärjää taloudellisesti kilpailijamaiden kuten Kiinan ja Yhdysvaltojen kanssa. Samalla myös koetaan, että erityisesti Kiina on saavuttanut vahvistuneen asemansa epäreiluilla pelisäännöillä.

Euroopan komissiossa ja osassa jäsenmaita on halua korostaa eurooppalaista omavaraisuutta ja strategista autonomiaa. Näkökulma on laajentunut turvallisuus- ja puolustuspolitiikan ulkopuolelle koskemaan mm. sisämarkkinoita ja kilpailupolitiikkaa sekä kauppapolitiikkaa. Keskeisiä kysymyksiä ovat: Olemmeko liian riippuvaisia muista maista erityisesti joillakin strategisilla aloilla? Onko huoltovarmuus EU:ssa riittävällä tasolla? Pitäisikö tuotantoketjuja vahvistaa tai palauttaa yhä enemmän EU:hun tai yksittäisiin jäsenmaihin?

Elinkeinoelämän mielestä on löydettävä tasapaino globaalin yhteistyön ja omavaraisuuden kesken sekä markkinaehtoisuuden ja julkisen sektorin vahvistuneiden toimenpiteiden välillä.

EU:n kilpailukyvystä me voimme ja meidän pitää huolehtia riippumatta muista. Eurooppaa vaivaa heikko tuottavuuskasvu ja se on jäänyt jälkeen digitalisaatiossa ja on jäämässä jälkeen myös teknologisessa kehityksessä.

Toimitusketjut ovat olleet yllättävän resilienttejä huomioiden globaalin kriisiin mittakaavan. Lähtökohtana onkin oltava se, että yritykset tekevät omista näkökulmistaan mahdolliset muutokset toimitusketjuihin. Pääsääntönä on pikemminkin niiden hajauttaminen kuin riippuvuus yhdestä toimijasta tai paikasta. Huoltovarmuudesta on luonnollisesti huolehdittava.

Koronakriisi paljasti, miten nopeasti sisämarkkinoiden peruslähtökohdat heitettiin romukoppaan. EU-maiden valmius yhteistyöhön oli hyvin puutteellinen koronakriisin alussa. Rajoitusten poistamisen pitää tapahtua koordinoidummin ja vastaaviin kriiseihin pitää varautua yhdessä nykyistä paremmin. Pandemian jälkeen on toteutettava konkreettiset toimenpiteet EU-tason kriisinkestävyyden vahvistamiseksi mm. huoltovarmuudessa ja yhteishankinnoissa. Tämä edellyttää riittäviä resursseja, osaamista sekä ennen kaikkea jäsenmailta yhteistyöhalua.

Sisämarkkinarajoituksista ei pidä palata vain ennen kriisiä olleeseen tilanteeseen, vaan jatkaa sisämarkkinoiden syventämistä entisestään. Hyvän lainsäädäntötyön periaatteesta on pidettävä tiukasti kiinni ja on vältettävä turhaa hallinnollista taakkaa.

EU-selonteon strategisen autonomian linjaukset ovat erittäin hyvät: Se perustuu EU:n omien vahvuuksien kehittämiselle, reilulle kilpailulle ja maailmantalouteen osallistumiselle. Myös EU:n valtiontuki- ja kilpailupolitikan näkemykset ovat kannatettavia. Koronakriisin aikana höllennetyistä EU:n valtiontukisäännöistä on luovuttava heti, kun se on mahdollista. Toisaalta on suhtauduttava avoimesti kauppapolitiikan toimiin ja mahdollisiin uusiin välineisiin, joilla puututaan esim. kilpailua vääristäviin valtiontukiin.

Elinkeinoelämä olisi kaivannut selontekoon vahvempaa painotusta kaupan vapauttamisen puolesta. Halu edistää kauppapolitiikalla entistä enemmän kestävää kehitystä on ymmärrettävä tavoite, mutta sen mahdollinen ylipainottaminen voi samalla aiheuttaa haasteita EU:n kauppapolitiikan toimintakyvylle.

Läpileikkaavat teemat kuten EU:n strateginen autonomia tai teollisuuspolitiikka edellyttävät kokonaisvaltaista ja huolellista eri politiikkalohkojen näkemysten yhteensovittamista. Tämä on huomioitava Suomessa EU-valmistelussa ja -johtamisessa.

EU:n talouspolitiikka ja mahdolliset uudet tulonlähteet

Sopu poikkeuksellisesta toimenpiteestä perustaa EU:n elpymisrahasto on herättänyt paljon keskustelua Suomessa. Keskustelu Euroopan talous- ja rahaliiton ja pankkiunionin syventämisestä ja mahdollisista yhteisistä finanssipolitiikan toimista tulee jatkumaan. Sen vuoksi on tärkeää, että myös hallitus kannustaa osaltaan käymään tätä keskustelua, jotta Suomella on myös tuoda keskusteluun ja valmisteluun omia näkemyksiään. Selonteossa nämä kysymykset jäivät vähemmälle huomiolle.

Keskustelua EU:n uusista tulonlähteistä on käyty jo pitkään ennen elpymisrahastoa. Elpymisrahaston osalta ei ole toistaiseksi tehty mitään päätöksiä EU:lle annettavasta verotusoikeudesta. On kuitenkin sovittu jatkovalmistelusta eräiden uusien tulonlähteiden osalta, ja päätökset niistä tehdään myöhemmin.

Helppoja ratkaisuja EU:n uusiksi tulonlähteiksi ei ole tarjolla. On vaikea löytää toteuttamiskelpoisia uusia tulonlähteitä, jotka tarjoaisivat vakaat ja riittävät resurssit ja jotka kaikki jäsenmaat olisivat valmiita hyväksymään.

EU:n rahoituslähteitä arvioitaessa on välttämätöntä huolehtia siitä, että järjestelmä tukee kasvua ja työpaikkojen syntymistä. Siksi onkin tärkeää välttää kokonaisveroasteen nostaminen. Esillä olleiden esimerkkien osalta on olemassa riski, että ne lisäävät eurooppalaisen elinkeinoelämän kustannuksia, heikentävät kilpailukykyä ja johtavat kauppakumppanien vastatoimiin.

EU-päätöksenteko ja toimivalta

EK suhtautuu myönteisesti määräenemmistöpäätöksentekoon siirtymiseen ulkopolitiikassa esim. pakotteisiin liittyen. Määräenemmistöpäätöksenteko veroasioissa on kannatettava hanke siltä osin, kun se soveltuisi hallinnollisiin

hankkeisiin ja esimerkiksi ilmoitusmenettelyjen yhtenäistämiseen. EU-tasoinen menettelyjen yhtenäistäminen vähentäisi myös suomalaisyritysten hallinnollista taakkaa ja estäisi veropetoksia. Määräenemmistöpäätöksentekoa ei kuitenkaan tulisi ulottaa asioihin, jotka kuuluvat kansallisen veropoliittisen päätöksenteon ydinalueeseen. Suomen on pidettävä huolta, että se voi kehittää verotustaan pienelle, innovatiiviselle vientitaloudelle hyödyllisellä tavalla.

Emme näe tarvetta merkittävälle toimivaltamuutoksille unionin ja jäsenmaiden välillä. Esim. työllisyys- ja sosiaalipolitiikan on jatkossakin oltava pääasiallisesti jäsenvaltioiden vastuulla.

EU:n tulevaisuutta koskeva konferenssi tarjoaa mahdollisuuden käydä jäsenmaissa rakentavaa EU-keskustelua. Keskustelun reunaehdot on tuotava selvästi esille, jotta konferenssia kohtaan ei synny epärealistisia odotuksia esim. perussopimusten avaamiseen liittyen.

Suomen EU-edunvalvonta ja kannanmuodostus

Koronakriisi, lisääntyneet geopoliittiset jännitteet ja brexitin myötä muuttuneet EU:n sisäiset valtasuhteet vaikuttavat EU:n suunnan hakemiseen. Muutokset haastavat myös Suomen EU-edunvalvontaa.

Suomen on tärkeää pystyä rakentamaan laajasti kumppanuuksia EU:n jäsenmaiden kanssa. Se edellyttää aktiivista EU-politiikkaa niin poliittiselta kuin virkamiestasoltakin. Suomessa on tarpeen tehdä myös systemaattista yhteistyötä sidosryhmien kanssa.

Suomessa eduskunnan vahva mukanaolo EU-päätöksenteossa ja sidosryhmien mukaan ottaminen osana EU:n yhteensovittamisjärjestelmää on poikkeuksellinen. Sidosryhmäyhteistyön taso vaihtelee kuitenkin politiikka-alueittain ja sen systematisoinnissa on parannettavaa.
.